

Dr Krzysztof Kopociński

Dr Zbigniew Kopociński

Prof. dr hab.
Czesław Jeśman

Łódź – UM

WALECZNA LEKARKA ZE LWOWA – KPT. DR MED. ZOFIA PLECITY CZYŻEWSKA (1902-1979)

Abstract

The article presents a profile of the physician and soldier of 2nd Polish Army. Zofia Plecity Czyżewska was born in Lwow, on October 20, 1902. In 1926, she graduated from the Jan Kazimierz University in Lwow. In the interwar period, doctor Z.Plecity Czyżewska was employed at the hospital in Dolina. She specialized in radiology. During World War II as captain served in 2nd Polish Army. She was radiologist in the 8th Field Movable Surgeon's Hospital in Ruszów. After World War II, she settled in Wrocław, where worked in several hospitals. Zofia Plecity Czyżewska died in Wrocław, on October 9, 1979, at the age 77.

Streszczenie

Artykuł przedstawia sylwetkę lekarza i żołnierza II Armii Wojska Polskiego. Zofia Plecity Czyżewska urodziła się 20 października 1902 roku we Lwowie. W 1926 roku została absolwentką Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. W okresie międzywojennym doktor Z.Plecity Czyżewska była zatrudniona w szpitalu w miejscowości Dolina. Specjalizowała się w radiologii. Podczas II wojny światowej w stopniu kapitana służyła w II Armii Wojska Polskiego. Była radiologiem 8. Połowego Ruchomego Szpitala Chirurgicznego w Ruszowie. Po zakończeniu II wojny światowej osiedliła się we Wrocławiu, gdzie pracowała w kilku szpitalach. Zofia Plecity Czyżewska zmarła 9 października 1979 roku we Wrocławiu, w wieku 77 lat.

Lwów (Leopolis, Lemberg, Львов, Lviv) to jedno z najpiękniejszych polskich miast na przestrzeni stuleci, o niezwykle barwnej historii, bez której nie da się opowiedzieć prawdziwie losów naszego kraju. Wspaniałe centrum nauki, kultury i sztuki, promieniujące osiągnięciami na ziemię całej Rzeczypospolitej. Z grodem tym związanych było bardzo wielu wybitnych profesorów wszelakich dziedzin nauki, zacne grono nie-

zwykłych artystów, polityków czy żołnierzy. Wystarczy przypomnieć, że na lwowskich nekropoliach spoczywają Polacy, którymi szczyli się cała nasza ojczyzna, m.in. Maria Konopnicka (pisarka, autorka „Roty”), Władysław Bełza (autor Katechizmu Polskiego Dziecka czyli słynnego wiersza zaczynającego się od słów „Kto ty jesteś Polak mały...”) Gabriela Zapolska (pisarka, autorka „Moralności Pani Dulskiej”), Stefan Banach (wybitny matematyk ze słynnej Lwowskiej Szkoły Matematycznej), Artur Grottger (artysta malarz), Benedykt Dybowski (światowej sławy naukowiec, badacz Bajkału), znajdują się tu także największe zbiorowe kwatery powstańców listopadowych 1830 roku (słynna „żelazna kompania”) i styczniowych 1863 roku, tutaj spoczywają żołnierze Kościuszki i Szwoleżerowie spod Somosierry. Na Cmentarzu Obrońców Lwowa zwanym popularnie Cmentarzem Orłąt pochowani są obrońcy miasta, którzy 1 listopada 1918 roku podjęli heroiczny bój przeciwko ukraińskiemu zamachowi stanu i ocalili swoje ukochane miasto dla Rzeczypospolitej. Wśród tych najwierniejszych z wiernych nie brakuje reprezentantów zawodów medycznych. Tam pochowany jest światowej sławy chirurg gen. prof. Ludwik Rydygier, który zasłynął w trakcie obrony Lwowa jako naczelny chirurg Szpitala z Domu Inwalidów na ulicy Kleparowskiej tzw. „Dwójki”. W katakumbach lwowskiego Campo Santo pochowany został absolwent Uniwersytetu Lwowskiego ppor. lek. Lesław Gluziński oraz sanitariuszki: Antonina Bieganówna, Stefania Franiszówna, Janina Prus-Niewiadomska. Właśnie w takim grodzie przysłała na świat i spędziła połowę swego życia kpt. dr med. Zofia Plecity-Czyżewska¹.

Urodziła się 20 października 1902 roku we Lwowie, w rodzinie Władysława i Heleny Czyżewskich. Ojciec pracował jako starszy radca Sądu Apelacyjnego we Lwowie, matka była absolwentką Seminarium Nauczycielskiego w Krakowie. Posiadali oni pięcioro dzieci, które starali się wychowywać w duchu patriotycznym, czemu sprzyjał liberalny stosunek okupantów austriackich do mieszkańców całej Galicji. Zapewne talenty pedagogiczne Pani Heleny, jak i wiedza wyniesiona z Seminarium Nauczycielskiego sprawiły, że potrafiła znakomicie wykształcić swoje potomstwo, córkę i czterech synów. Dwóch z nich oddało życie za ojczyznę: Józef zginął w obronie Lwowa (w stopniu plutonowego poległ w słynnej bitwie pod Zadwórzem) a Adam, który był harcmistrzem Związku Harcerstwa Polskiego, został zamordowany przez ukraińskich nacjonalistów podczas II wojny światowej. Trzeci z braci, Kazimierz Czyżewski ukończył w 1924

¹ Stanisław Nicieja: Cmentarz Obrońców Lwowa. Wrocław, Warszawa, Kraków, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1990 s. 174-176, 190; Stanisław Nicieja: Cmentarz Lyczakowski we Lwowie. Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, Łódź 1989 s. 203, 300, 321-322, 267-269; Michał Klimecki: Lwów 1918-1919. Warszawa 2011 s. 12-106; Krzysztof Kopociński, Zbigniew Kopociński, Czesław Jeśman: 60. rocznica śmierci mjr. dr. Lesława Ignacego Węgrzynowskiego (1885-1956) – Szefa Sanitarne-go Naczelnej Komendy Obrony Lwowa. *Lek. Wojs.* 2016 T. 94 nr 3 s. 304-309; Andrzej Felchner: Pod znakiem Eskulapa i Marsa. Służba zdrowia Wojska Polskiego (od jesieni 1918 r. do mobilizacji w 1939 r.). Oświęcim 2016 s. 96

Kpt. dr Zofia Plecity Czyżewska
(1902-1979), lata 1945/1946,
udostępnione dzięki uprzejmości W.Glabian

z opóźnieniem dopiero w 1924 roku. Jeszcze jako student medycyny powołany do służby w Wojsku Polskim, pełnił funkcję podlekarza, osiągnął stopień porucznika ze starszeństwem z dnia 1 czerwca 1919 roku. Po zakończeniu działań wojennych zdemobilizowany, zdołał dokończyć wymarzone studia, został lekarzem specjalizującym się w chorobach wewnętrznych. W 1932 roku, jako oficer rezerwy przydzielony do Kadry

roku Wydział Lekarski Uniwersytetu Jana Kazimierza (UJK) we Lwowie, specjalizował się w chirurgii, po zakończeniu II wojny światowej ekspatriowany do Wrocławia, gdzie był jednym z organizatorów I Katedry Chirurgii we Wrocławiu. Ostatni z braci to Zygmunt Czyżewski - absolwent Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu i znany trener piłki nożnej. Cała rodzina mieszkała w domu przy ulicy Chodkiewicza 9 we Lwowie, status materialny rodziny był dobry i umożliwił zapewnienie właściwego wykształcenia i wychowania wszystkim potomkom².

Zofia Czyżewska wkrótce po odzyskaniu niepodległości wstąpiła na Wydział Lekarski UJK we Lwowie, który ukończyła w 1926 roku. Po zdobyciu dyplomu wyszła za mąż za dr. Józefa Plecity, absolwenta tej samej uczelni, kolegę z roku jej brata Kazimierza. Małżonek był starszy od niej o 7 lat, jednak I wojna światowa a później wojna z bolszewiką Rosją w 1920 roku sprawiły, że studia lekarskie ukończył

² Materiały dokumentalne i informacje udostępnione dzięki uprzejmości Wandy Glabian; Stanisław Niciejka: *Cmentarz Obrońców...*, s. 241

Zapasowej 6. Szpitala Okręgowego we Lwowie, awansowany na stopień kapitana³. Zapewne nie przypuszczał, że za kilkanaście lat podobną drogę kariery wojskowej będzie zmuszona odbyć jego żona, która podczas II wojny światowej osiągnie ten sam stopień wojskowy.

Młode małżeństwo lekarskie opuściło swój rodzinny gród, początkowo pracowali w pobliskich Winnikach. Następnie przenieśli się do miejscowości Dolina w województwie stanisławowskim, gdzie dr Józef Plecicy został dyrektorem Szpitala Powszechnego, jednocześnie praktykował jako lekarz chorób wewnętrznych. Dr Zofia Plecicy-Czyżewska specjalizowała się w radiologii, jako rentgenolog została zatrudniona w tej samej placówce. Oboje lubiani i szanowani przez pacjentów, znani w całej okolicy. Był to chyba najszczęśliwszy okres w życiu lwowskiej lekarki, niestety nie trwał zbyt długo. W 1936 roku jej mąż zachorował na chorobę nowotworową i mimo podjęcia intensywnego leczenia (zabieg operacyjny przeprowadzony w Wiedniu) zmarł w kwietniu tegoż roku. Okrutny wyrok losu przyjęła z godnością, twardy charakter i wsparcie rodziny pozwoliły jej przetrwać te ciężkie chwile. Opuściła Dolinę i powróciła do rodzinnego Lwowa, zamieszkała w dawnym domu i podjęła pracę lekarza rentgenologa⁴.

Wybuch II wojny światowej we wrześniu 1939 roku był kolejnym nieszczęściem, które dotknęło cały naród polski. Lwów dostał się początkowo pod okupację sowiecką, która w 1941 roku została zamieniona na niemiecką. Mimo że dr Zofia Plecicy-Czyżewska pochodziła ze znanej z patriotyzmu rodziny, udało jej się uniknąć wywózki na Sybir oraz śmierci z rąk nacjonalistów ukraińskich, co było najczęstszym zagrożeniem dla Polaków na kresach południowo-wschodnich. W czasie okupacji utrzymywała się prowadząc prywatną praktykę lekarza rentgenologa przy ulicy Żółkiewskiego 73⁵.

W 1944 roku, po wkroczeniu do Lwowa Armii Czerwonej, zmobilizowana, podobnie jak duża część lekarzy z terenów kresów wschodnich RP, do tworzącego się Wojska Polskiego. W kwietniu 1945 roku kpt. dr Zofia Plecicy-Czyżewska została przydzielona na stanowisko rentgenologa do 8. Polowego Ruchomego Szpitala Chirurgicznego jako wzmocnienie przed planowanym forsowaniem Nysy Łużyckiej. Placówka ta stacjonowała wówczas w miejscowości Ruszów (niem. Rauscha) i stanowiła część bazy szpitalnej II Armii Wojska Polskiego. Warunki pracy były trudne, typowo polowe zakwaterowanie i dość prymitywne wyposażenie. Udział w zabezpieczeniu medycznym forsowania Nysy Łużyckiej był największym sukcesem bojowym całego personelu

³ Rocznik oficerski 1923 Warszawa 1923 s. 1161, 1238; Rocznik oficerski rezerw Warszawa 1934 s. 218, 772

⁴ Materiały dokumentalne i informacje udostępnione dzięki uprzejmości Wandy Glabian; *Rocznik lekarski Rzeczypospolitej Polskiej* na rok 1936, zawierający spis lekarzy, lekarzy dentyków i farmaceutów oraz wykaz najważniejszych uzdrowisk polskich, pod red. S. Konopki, Warszawa, 1936, s. 178; *Rocznik lekarski Rzeczypospolitej Polskiej* na 1938 rok. Urzędowy spis lekarzy. Stan rozmieszczenia lekarzy z dnia 15 maja 1938 r., Warszawa 1938 s. 326, 935

⁵ *Gazeta Lwowska* 1942 nr 296 s. 3

Dr Zofia Plecity Czyżewska podczas opisywania zdjęć radiologicznych, 1946 rok,
udostępnione dzięki uprzejmości W.Glabian

szpitala, w niezwykle trudnych okolicznościach (ilość przyjętych pacjentów przekraczała dziesięciokrotnie możliwości etatowe szpitala) zdołano uratować życie setkom rannych polskich żołnierzy. Niewątpliwie doświadczona radiolog kpt. dr Zofia Plecity-Czyżewska przyczyniła się wydatnie do jego osiągnięcia. Po zakończeniu wojny trafiła jeszcze do szpitala wojskowego w Toruniu, następnie została zdemobilizowana i mogła powrócić do życia cywilnego⁶.

W wyniku haniebnych traktatów w Jaltcie i Poczdamie jej ukochany Lwów znalazł się poza granicami Polski i wszedł w skład ZSRR. Duża część lwowskiej inteligencji została ekspatriowana do zrujnowanego Wrocławia (niem. Breslau, w ostatniej fazie wojny miasto zamienione przez Niemców na twierdzę) na tzw. Ziemiach Odzyskanych. Tam przybyła również dr Zofia Plecity-Czyżewska, która zamieszkała wraz z rodziną swego brata prof. Kazimierza Czyżewskiego przy ulicy Pugeta 27. Pracowała w Klinice Radiologicznej Akademii Medycznej oraz kilku wrocławskich szpitalach. W dniu 7 grudnia 1954 roku uznana specjalistką II° w zakresie radiologii. W 1955

⁶ Archiwum 105. KSzWzP SPZOZ: KSG, s. 36; Zbigniew Kopociński, Krzysztof Kopociński, Czesław Jeśman: 105 Szpital Wojskowy w Żarach. Duma Ziemi Lubuskiej. Żary, wyd. Uniwersytet Medyczny w Łodzi, 2014, s. 37-38; Materiały dokumentalne i informacje udostępnione dzięki uprzejmości Wandy Glabian

roku odznaczona Medalem Dziesięciolecia Polski Ludowej. Była niezwykle skromnym, pracowitym i ofiarnym lekarzem, tak zapamiętana przez całe grono pacjentów. Wchodziła w skład diasporę lwowskiej, która w ogromnej mierze przyczyniła się do odbudowy i rozwoju Wrocławia jako jednego z czołowych ośrodków naukowych naszego kraju.

W życiu prywatnym słynęła z energiczności i sportowego stylu życia, była członkiem Towarzystwa Tatarniczego i słynnego I. Lwowskiego Wojskowego Klubu Sportowego „Czarni”. We wspomnieniach rodziny zachowała się jako niezwykle ciepła i miła osoba, o ogromnym poczuciu humoru i przywiązaniu do wartości rodzinnych. Znała kilka języków obcych (angielski, niemiecki, francuski) i lubiła czytać zagraniczną literaturę w oryginale. Z zainteresowań sportowych pozostała jej miłość do brydża. Bardzo lubiła zwierzęta, szczególnie psy. Mimo że była osobą bardzo towarzyską i radosną, nie wyszła już drugi raz za mąż, nie posiadała także potomstwa.

Kpt. dr med. Zofia Plecity-Czyżewska zmarła w dniu 9 października 1979 roku we Wrocławiu, w wieku 77 lat, pochowana w rodzinnym grobowcu na Cmentarzu Parafii Rzymsko-Katolickiej Świętej Rodziny przy ulicy Smętnej we Wrocławiu⁷. Mimo wielu dramatycznych chwil w swoim życiu, nigdy nie straciła chęci do życia oraz powołania zawodowego a swoją ofiarną służbą pięknie zapisała się w historii swej zacnej rodziny, ale i polskiej wojskowej służby zdrowia.

⁷ Materiały dokumentalne i informacje udostępnione dzięki uprzejmości Wandy Glabian